

ایران شهر

محمدسعید جانب الهی

شهرستان ایرانشهر با مساحت ۳۰۲۳۰ کیلومتر مربع در مرکز استان سیستان و بلوچستان قرار گرفته و فاصله مرکز شهرستان تا مرکز استان ۳۲۱ کیلومتر است. این شهرستان ۴ مرکز شهری و ۴ بخش و ۱۰ دهستان و ۵۴۵ آبادی دارای سکنه دارد. این شهرستان از محروم‌ترین نقاط استان است. اما در کنار این محرومیت، تمدن کهنسال منطقه باعث شده است بسیاری از دستاوردهای طبیعی — بهداشتی مظاهر طبیعت در منطقه به‌خوبی شناخته شود که در این گفتار به بررسی پاره‌ای از آنها می‌پردازیم.

ریزش مو برای جلوگیری از ریزش و سفیدشدن مو برگ درخت کنار یا سدر، که دارای طبیعت سرد است، را می‌کوبند و با آن سر را می‌شویند.

کچلی خفاش را می‌گیرند و خشک می‌کنند. سپس پودر آن را با زرده تخم‌مرغ مخلوط کرده به سر می‌گذارند یا از برگ درخت سدر به جای صابون استفاده می‌کنند.

سر درد برای درمان از ملای ده تعویذ می‌گیرند. تعویذ آیه‌ای از قرآن است که ملا در کاغذ می‌نویسد و مریض آن را به پیشانی خود می‌بندد. و یا هنگام غروب آفتاب شخصی که بسیار وارد است با نیشتر رگی را در دو طرف گیجگاه (شقیقه‌ها) بیمار می‌زند. پس از دفع مقداری خون بیمار خوب می‌شود.

چشم درد

– مقداری آب قلیان در چشم می‌ریزند.

– ملای محلی تعویذ می‌نویسد و روی آن می‌بندند.

– کوبیده برگ (ایش ورگ) روی آن می‌گذارند.

– شستن چشم با چای غلیظ.

– هر شب قبل از خواب سیب‌زمینی خام را دو نیم کرده گرم می‌کنند و روی چشم می‌بندند.

سوزش چشم مقداری برگ ایش ورگ (išvarg) را می‌کوبند و با پارچه تمیز روی چشم می‌بندند.

آب ریزش چشم مقداری روغن حیوانی (چربی گاو) را با تخم‌مرغ مخلوط کرده به هم می‌زنند. تا کاملاً مخلوط شود. به مدت یک هفته هر شب هنگام خواب پشت پلک بیمار می‌مالند.

گوش درد

- چند تکه سیر را در هاون می‌کوبند و آب آن‌ها را می‌گیرند سپس پنبه‌ای را به این آب آغشته می‌کنند و داخل گوش می‌گذارند.
- مقداری آب سوخته تریاک در گوش می‌ریزند.
- مقداری آب تنباکو داخل گوش می‌ریزند آب تنباکو همچنین برای بیرون آوردن شیء یا حشره‌ای که داخل گوش رفته مفید است.
- گیاه ایش ورگ که از خانواده خرزهره است را می‌کوبند و مقداری از آن داخل گوش می‌ریزند.

دندان درد

- با آب نمک دهان و دندان را شست‌وشو می‌دهند.
- ملا مقداری نمک داخل دندان پوسیده می‌گذارد و تعویذ می‌نویسد.
- مقداری تخم پیاز روی زغال گذاخته می‌ریزند و با لوله‌ای دود آن را به دهان می‌کشند و مدتی آن را در دهان نگه می‌دارند. سپس بیرون می‌دهند. چند لحظه بعد کرم‌های دندان بیرون می‌ریزند.

گرفتگی صدا

- بارهنگ می‌خورند.
- گندم را کوبیده با روغن می‌جوشانند و می‌خورند.

گلودرد

- جوشانده ریشه و ساقه برنجاسک را مصرف می‌کنند.
- ملا برای بیمار دعا و تعویذ می‌نویسد.
- مصرف جوشانده بارهنگ مفید است.
- در اسفند گلوی بچه را به مقدار زیاد می‌مالند تا گرم و نرم شود. سپس از کودک می‌خواهند که در کوزه یا ظرف شبیه به آن بدمد. چون هوا از داخل کوزه خارج نمی‌شود، فشار زیادی به گلو وارد می‌شود و از داخل گوش و گلو صدایی بیرون می‌آید و بیمار خوب می‌شود.
- اگر بیمار بزرگسال باشد دهان را در کف دست و یا روی زانو می‌گذارد و با تمام نیروی نفس بیرون می‌دهد چون نفس راه خروج ندارد هوا از گوش بیرون می‌زند.

سرفه

- شاخ یا برگ خشک درخت پوزیچ (poezič) را می‌جوشانند و آب آن را می‌خورند.
- ساقه و شاخه درخت ازگند را می‌جوشانند و آب آن را می‌خورند.
- کوبیده شاخه درخت ازگند را با روغن محلی مخلوط کرده می‌خورند.

سرماخوردگی

- گیاهی به نام چارماهنگ (čarmâhang) دم کرده و آب آن را مصرف می کنند.
- نعنا می خورند.

سینه درد

- ساقه برگ درخت لاتیخ را می کوبند و می جوشانند. سپس شیره آن را به موی بز یا گوسفند آغشته کرده روی سینه می بندند.
- پودر برگ درنه (derana) را با آب می خورند.
- از تعویذ نیز استفاده می کنند.

دل درد

- پودر برگ درنه را قبل از صبحانه در آب حل کرده می خورند.
- جوشانده گلدر (goldar) را ناشتا می خورند.
- پودر برگ ازگند (ezgand) ناشتا می خورند.

پادرد

- قبل از صبحانه جوشانده گلدر می خورند و برای مدتی پیاده روی می کنند.
- برگ درخت گز را داخل پارچه تمیز گذاشته گرم می کنند و روی پاها می بندند.

استخوان درد

- گل گیاه گلدر را به مدت ۱۲ ساعت داخل آب قرار می دهند. قبل از صبحانه آب آن را می خورند و مقداری پیاده روی می کنند.
- گل و گیاه گلدر را در آب می جوشانند و شیره آن را می گیرند. بعد شیره را خشک کرده و از آن پودر تهیه می کنند. در مواقعی که گل و گیاه مزبور در دسترس نیست پودر آن استفاده می شود.

درد کلیه

- پوست خشک شده سنگدان مرغ را با نبات می کوبند و می خورند.
- برای دفع سنگ مقداری گدین شکر (godin šekar)، سه دانه فلفل سیاه، کوبیده چند دانه جو محلی و دو نخود کوبیده چوب درخت سوان آماکی (suen âmâki) را در یک لیوان آب ریخته می جوشانند. به مدت دوازده شب هنگام خواب به بیمار می دهند بعد از ۷ تا ۸ روز سنگ کلیه دفع می شود.

کرم انگلی از برگ گیاه ایش ورگ استفاده می کنند.

کرم معده

- دانه هندوانه صحرایی یا به اصطلاح گنج (ganj) را می سابند.
- شیره بوته بیابانی به نام پترگ (paterg) (آنقوزه) را گرفته با روغن گاو مخلوط می کنند. به مدت هفت روز ناشتا یک قاشق چای خوری مصرف می کنند.

- دانه گیاهی به نام گدلوک (gadelug) را شب در آب می‌ریزند تا صبح شیره آن بیرون می‌آید که بسیار تلخ است. قبل از صبحانه به مقدار یک استکان از این شیره می‌خورند ولی اگر زیاد مصرف کنند کشنده است.

- انگل برای رفع انگل هسته گلن جوک (gelanjuk)، که میوه گیاهی خودرو و شبیه هندوانه است، را بعد از غذا می‌خورند.

هضم غذا

- از جوشانده هسته گلن جوک استفاده می‌کنند.

- شیره خرما را می‌خورند.

- خوردن جوشانده بارهنگ.

- دانه اسپند را کوبیده و در آب حل می‌کنند و می‌خورند.

- صاف کردن خون برای صاف کردن خون کاهو می‌خورند.

اسهال

- قبل از صبحانه به مقدار یک کف دست از پودر گیاه درنه را مصرف می‌کنند.

- دانه علف پنیر را می‌کنند.

- قندخون شیئز (šeiz) یا خارشر را با کاکل ذرت مخلوط و دم می‌کنند. آب گیاه مذکور برای تنظیم خون مفید است. با شنبلیله یا به اصطلاح امباگ (ambâg) نیز دم می‌کنند.

- حرارت بدن را با جوشانده گل ختمی تنظیم می‌کنند.

- زخم‌ها برگ یا گل کره (kara) که نوعی گیاه خودرو با برگ‌های پهن است را در پارچه‌ای خیس می‌کنند و روی زخم می‌بندند.

- زخم سطحی برگ ایش‌ورگ را خشک کرده و می‌کوبند پودر آن را در پارچه تمیز ریخته و پارچه را در ارتفاع ۲ تا ۳ سانتی‌متر بالای زخم نگه می‌دارند و تکان می‌دهند تا پودر روی زخم بریزد سپس روی زخم را با پارچه تمیز می‌بندند.

زخم سیاه

- اطراف آن را داغ می‌کنند.

زخم چرکی

- پیاز را دو نیمه کرده و داغ می‌کنند و روی زخم می‌گذارند و می‌بندند.

- تعویذ می‌گیرند (ملا یک آیه از قرآن خوانده روی زخم می‌دمد)

- در اسفند مقداری از خاک خام (دست نخورده) آستانه مسجد را روی زخم می‌ریزند.

سوختگی

برگ بوته مچنگل (mečangel) را می‌کوبند و الک می‌کنند. پودر آن را روی محل سوختگی می‌ریزند.

کوفتگی

- کاه گندم را می‌جوشانند و تفاله داغ آن را روی محل کوفتگی می‌گذارند و مالش می‌دهند.
- در نایگون تخم درخت گز را جوشانده آن را روی محل کوفتگی می‌گذارند.
- مقداری زردچوبه و آرد یا نمک و روغن را مخلوط کرده حرارت می‌دهند تا به حد جوش برسد. سپس آن را روی محل کوفتگی قرار می‌دهند.
- یک بادمجان را از طول نصف می‌کنند و روی محل کوفتگی می‌گذارند.

دررفتگی

شکسته‌بند با روغن حیوانی عضو در رفته را چرب می‌کند و مالش می‌دهد و می‌کشد تا استخوان به جای اولیه خود برگردد. بعد از چند ساعت اگر محل دررفتگی ورم کرد درمان شده است و کم‌کم درد آن کاهش خواهد یافت.

زگیل یا به اصطلاح مکک (mokak):

- در پارود خاری از گیاه خارشر برای چند روز روی زگیل می‌گذارند به تدریج آن را تحلیل می‌برد.
- در حمام خار درخت سکرین (sakarín) را در زگیل فرو می‌برند. چند ساعت به همین حال باقی می‌گذارند. زگیل خودبه‌خود از بین می‌رود.

دمل

- برگ بوته کرز ارواح (karz arvâh) را روی آتش گرم می‌کنند بعد محل دمل را می‌شکافند و برگ را روی آن قرار می‌دهند و با پارچه می‌بندند.
- مقداری پودر ایش‌ورگ را روی آن می‌گذارند و می‌بندند.
- پوست درخت گز را کوبیده پودر آن را روی زخم می‌بندند.
- دانه‌های بوته کتو (kanatu) (کرچک) را می‌جوشانند. شیر و روغن آن را گرفته و مقداری روی دمل می‌مالند.
- حشره سیاه‌رنگی که اغلب در زیر حصیر خانه‌ها زندگی می‌کند را می‌گیرند و می‌کشند، مقداری از آب بدن یا رطوبت آن را روی زخم می‌مالند.

غش

- در حالت غش مقداری آب سرد بر سر بیمار می‌ریزند.
- کف پاهای بیمار را می‌مالند.
- مقداری خاک نپخته با آب مخلوط می‌کنند و زیر دماغ بیمار می‌گیرند یا می‌مالند.
- شست‌وشوی معده یک لیوان شیر یا روغن حیوانی می‌خورند.
- مسمومیت به مسموم برنجاسک می‌دهند.

ضعف قوه باء در ایران‌شهر کله مگس و مغز گنجشک را خشک کرده و می‌کوبند و پودر آن را به آلت تناسلی می‌مالند.

سکته ملا دعایی نوشته روی بینی بیمار می‌بندد.

ترس

– ملا دعایی می‌خواند تا جن‌ها از اطراف مریض دور شوند.
– ملا آیه موسوم به جنیان می‌خواند. جن اگر در آن اطراف باشد خود را به ملا معرفی می‌کند. ملا از جن می‌خواهد که دست از مریض بردارد اگر جن برود مریض خوب می‌شود ولی اگر بماند ملا جن را به شیری که از مادرش خورده سوگند می‌دهد. اگر قبول نکرد او را به نگین انگشتر حضرت سلیمان قسم می‌دهد. چون جن‌ها به شیر مادر و انگشتر حضرت سلیمان احترام ویژه‌ای قائلند و توهین به آن را گناهی بزرگ می‌دانند، با این سوگندها جن از کله بیمار خارج می‌شود.
– مخلوطی از چهل نوع مواد و گیاه دارویی مثل زیتون، آب‌منند و (منداب)، روغن حیوان، هون‌جار (Hunjâr)، کیل کوره (kil kora)، تخم چهارپا، سیر، سک (sek)، نیل (nil)، جواشیر (javâšir)، به تمام مفاصل بیمار می‌مالند.

جادو درمانی

جلوگیری از سقط بچه

در ایران‌شهر زن حامله را نزد ملا می‌برند، ملا هفت بار سوره انا انزلنا را می‌خواند و هر بار در آب می‌دمد. سپس زن مقداری از آن آب را می‌خورد و مقداری در گریبانش می‌ریزد. تا به شکم برسد و بقیه را به پشت زن حامله می‌پاشند این عمل سه روز تکرار می‌شود.
چشم زخم مقداری اسفند را با تعویذی که ملا می‌دهد می‌سوزانند و روی پیشانی نوزاد می‌کشند.

زار (zâr): در روستای اسفند گاهی اجنه اعم از زن یا مرد شیفته انسان‌هایی از جنس مخالف خود می‌شوند و با آن‌ها رابطه دوستی برقرار می‌کند. که در این صورت انسان از حالت عادی خارج می‌شود هر زن یا مرد وقتی با جن است، اقدام به کارهای عجیب می‌کند که دور از انتظار انسان‌های معمولی است. برای مثال اگر زنی با مرد جن عرب دوست شود هنگام صحبت کردن با جن به زبان عربی حرف می‌زند یا رقص عربی می‌کند بدون دلیل و بی‌موقع آرایش می‌کند. این بیماری زار نام دارد و قابل درمان نیست گرچه مالاها ورد و دعا می‌خوانند ولی بی‌اثر است.

بادبگ (bâdbag): در روستای اسفند وقتی کسی را جن می‌گیرد شخص مبتلا به درد مفاصل می‌شود. این فرد را نزد ملا برده ملا چند نخ از موی بز را به قطعات کوچک تقسیم می‌کند. بعد آیه‌ای از قرآن را خوانده و به هر رشته می‌دمد و به یکی از مفاصل بیمار می‌بندد. این عمل را ۲ تا ۴ هفته و هفته‌ای یک بار روز شنبه یا چهارشنبه تکرار و نخ‌ها را عوض می‌کنند. و هر بار همه مفاصل جز انگشت شست دست و پا را می‌بندد.